

Priručnik
**Učešće građana
u procesu odlučivanja
u lokalnoj zajednici**

Centar za promociju civilnog društva

IZDAVAČ: Centar za promociju civilnog društva CPCD
Višegradska 26, 71 000 Sarajevo
e- mail: cspc@epn.ba
tel: (033) 474 033; 458 670
fax: (033) 458 665; 458 667
www.civilnodrustvo.ba

ZA IZDAVAČA: Aida Daguda, v.d. direktor

AUTOR: Slavko Klisura

LEKTURA: Indira Osmić

DESIGN: Admir Alihodžić

ŠTAMPARIJA: Fojnica

UVOD

U okviru brojnih reformi koje je preduzela ili preduzima Bosna i Hercegovina svakako značajno mjesto pripada i reformi lokalne samouprave.

U dokumentu "Strategija razvoja lokalne samouprave u BiH" što ga je izradila grupa eksperata a koji je štampan 2006. godine, kao strateški cilj V stoji: "Ostvariti visok stepen građanskog učešća". Navodi se da je operativni cilj 5.2. "Osiguran stalan rast korištena oblika direktnog učešća građana u lokalnoj samoupravi".

Kao razlog za uvođenje ovog operativnog cilja autori navode: "Postojeće stanje je karakteristično po dominantnom korištenju posrednih oblika i zanemarivom korištenju oblika direktnog učešća građana u odlučivanju na lokalnom nivou."

U skladu sa preporukama međunarodnih organizacija i svakako ciljevima iz spomenute Strategije, organi lokalne samouprave u BiH sve se više otvaraju mogućnosti za povećanje učešća građana u procesu donošenja odluka. U isto vrijeme, građani sve više shvataju značaj i vrijednosti svoga angažmana u javnom životu, odnosno preuzimanja dijela odgovornosti za donošenje odluka i na sebe, ne prepuštajući razvoj lokalne zajednice samo u ruke političara.

U namjeri da istaknemo značaj većeg učešća građana u procesu odlučivanja, kreirali smo ovu brošuru, u kojoj su navedeni osnovni principi procesa učešća građana, vrijednosti izgradnje odnosa saradnje građana sa organima lokalne samouprave i nevladinim organizacijama, kao i oblici i mehanizmi građanskog učešća, te primjeri pozitivnih iskustava i efikasnih modela, sredstava i tehnika za osposobljavanje građana da učestvuju u procesu odlučivanja u lokalnoj samoupravi.

OSNOVNA LJUDSKA PRAVA I OBAVEZE

Da bi se neki sistem mogao zvati demokratskim, u nekoj državi, svaki građanin mora imati ista prava i slobode (sve dok tuđa prava i slobode ne prekrši). Prava i slobode politička nauka razvrstava u 4 generacije: građanska, politička, ekonomska i socijalna te prava vezana za životnu sredinu. Ona podrazumijevaju slobodu vjeroispovijesti, nacionalnog i etničkog opredjeljenja, upotrebe jezika, slobodu medija i štampe, slobodu građana da se okupljaju i razmjenjuju mišljenja ... Svaki građanin (punoljetni) mora imati pravo glasa da bira svoga predstavnika u parlamentu ili vladi. On to radi na izborima koji moraju biti redovni, neposredni, tajni (mogućnost da glasa u tajnosti), opći (pravo učešća svih punoljetnih građana), i jednaki (jedan građanin jedan glas). Također, takvo društvo mora podržavati svaki oblik pluralizma. To znači da država mora imati više političkih stranaka (političke stranke) i omogućiti slobodu udruživanja građana.

Građani i građanke u Bosni i Hercegovini su 5. oktobra 2008. godine na lokalnim izborima dajući svoj glas kandidatima i kandidatkinjama političkih partija/stranaka ili nezavisnim kandidatima izabrali svoje predstavnike u općinskim vijećima/skupštinama opština. Izabrali su svoje sugrađane i sugrađane koji će u njihovo ime u naredne četiri godine donositi ključne odluke koje se tiču razvoja lokalnih zajednica. U isto vrijeme, izabrali su i načelnike općina/opština. Glasajući i birajući vlastite predstavnike u zakonodavnoj vlasti, građani i građanke su realizirali jedno od svojih temeljnih prava u tzv. predstavničkoj demokratiji.

A šta je, zapravo, predstavnička demokratija?

Predstavnička demokratija

Predstavnička demokratija predstavlja ograničen i posredan oblik demokratije.

Zašto?

Zato što je učestvovanje građana u vladanju rijetko i ograničeno, svedeno na čin glasanja svakih nekoliko godina. **Posredan** je zato što vlast **ne vrše sami građani** nego samo biraju one koji će vladati u njihovo ime.

Šta to praktično znači:

To znači da građani biraju vlastite predstavnike koji na sjednicama predstavničkih organa - općinskih vijeća/skupština opština donose odluke u njihovo ime.

Neposredna (participativna) demokratija

Ukoliko **svi** građani **direktno** učestvuju u donošenju odluka, govorimo o direktnoj ili **participativnoj demokratiji**. **Ona se realizira učešćem građana u javnim poslovima.**

GRAĐANSKO UČEŠĆE

Šta je učešće građana?

Učešće građana podrazumijeva aktivno uključivanje građana u proces donošenja odluka.

Učešće građana u odlučivanju u lokalnoj zajednici predstavlja sve one aktivnosti u kojima se građani uključuju u proces donošenja odluka koje se tiču njihovog svakodnevnog života. Učešće građana u procesu donošenja odluka u lokalnim poslovima je suština demokratije. Demokratija u osnovi predstavlja partnerstvo između građana i organa vlasti kojima su građani dali povjerenje da u njihovo ime vrše vlast.

Izlaskom na izbore, vi, kao građani ispunjavate jedno od osnovnih prava i obaveza. Međutim, vaša uloga građanina se na tome ne završava. Ukoliko želite biti aktivni građani, onda svakako nemojte, u međuibzornom periodu, ostati u svojim domovima i pasivno učestvovati u odlučivanju.

Građani treba da se uključuju u javni život tako što će u javnosti slobodno i otvoreno izraziti svoje stavove, mišljenja: na sastancima u mjesnim zajednicama, javnim forumima i tribinama, pridružujući se nevladinim organizacijama, u dijalogu sa lokalnim vlastima. Jer, učešće građana je uvijek dvosmjernan proces komunikacije između građana i lokalnih vlasti.

Da biste učestvovali - budite informirani

Da biste uspješno učestvovali u donošenju odluka, morate biti dobro informirani, odnosno imati pristup informacijama. Javna vlast je dužna da vas informiše o svojim aktivnostima, programima rada, planovima, kako biste razumjeli i pratili rad

izabranih zvaničnika i javne uprave.

Upoznajte se sa **Statutom općine** u kojoj živite. Potražite odredbe i članove Statuta kojima se regulira učešće građana u procesu donošenja odluka. Značajan broj općina postavio je Statut na zvaničnu internet stranicu, na kojoj možete naći i druge važne informacije i obavijesti od značaja za lokalnu zajednicu i njeno djelovanje. Ako nemate pristup internetu, zatražite od članova savjeta u vašoj mjesnoj zajednici ili nekog od vijećnika/odbornika da vam omogući da se upoznate sa Statutom općine i **Poslovníkom o radu općinskog vijeća/skupštine opštine**. I Poslovník određuje mogućnosti i nivoe vašeg učešća u radu lokalnog parlamenta.

Posebno je važno da budete informirani o procesu predlaganja i usvajanja budžeta lokalne zajednice, kako biste se na vrijeme i efikasno uključili u taj proces. Te informacije treba da vam daju osobe koje su u rukovodstvu vaše mjesne zajednice i svakako predstavnici vlasti čija je obaveza da vas pozovu da učestvujete u budžetskom procesu, da saslušaju vaše ideje, mišljenja, prijedloge i na njih daju odgovore.

Učešće traži znanje i stalno učenje

Vaše učešće u javnim poslovima zahtijeva ozbiljan i odgovaran odnos. Zbog toga je potrebno da, kako smo već istakli, budete informirani i obaviješteni i, svakako, da se obrazujete kako biste stekli vještine zastupanja vaših stavova i inicijativa, razumijete proces donošenja odluka u lokalnoj zajednici, pratite njihovo provođenje.

Najbolji način učenja je kroz svakodnevnu praksu, proces učešća u kojem stičete vještine i nova saznanja, jačate vlastito samopouzdanje i utjecaj.

Zašto je važno da učestvujete?

Građani učestvuju zato što to uvijek omogućava donošenje boljih odluka u lokalnoj zajednici. Bolje odluke treba da donesu korist za običnog građanina. Odluke koje donose građani imaju izgleda da budu prihvaćene od samih građana. Građani kroz vlastito iskustvo i praksu stiču političku kulturu uključivanja i razvijaju neke osnovne, konkretne principe o učestvovanju u odlučivanju i rješavanju lokalnih problema.

Svojim angažmanom, učešćem u javnom, političkom životu, direktno utječete na proces donošenja odluka koje se tiču kvaliteta vašeg života u zajednici u kojoj živite. Naprimjer: ako ste učestvovali u kreiranju i usvajanju lokalnog budžeta, osjećat ćete zadovoljstvo zbog svog doprinosa u njegovoj izradi i imati satisfakciju za angažman koji ste dali. U isto vrijeme direktno ćete utjecati na prihvatanje prioriteta (koje treba finansirati) od lokalnih vlasti.

Ko treba da učestvuje?

Najrazvijeniji oblik učešća je onaj koji u sebe uključuje sve zainteresovane članove zajednice, sve organizacije i građane u cjelini.

Kampanja GROZDA - potpisi 500000 građana BiH za podršku građanskoj platformi za Izbore 2006

Najprije u proces treba da se uključe oni koji su najdirektnije pogođeni nekim problemom, što bi predstavljalo prvi krug učešća. Kada oni budu vidjeli rezultat svog učešća u procesu, taj prvi krug će se proširiti sa novim organizacijama, bilo da su one nastale u ovom prvom krugu ili su već postojale. Krug će se zatim proširiti na ostale članove zajednice. Kada je, dakle, u pitanju učestvovanje u javnom životu, u procesu donošenja odluka, učešće svakog građanina je važno i svako treba da u tom procesu da svoj doprinos.

Bilo da su u pitanju aktivnosti učešća na koje su građane pozvale vlasti (npr. javna rasprava o urbanističkom planu jednog dijela ili cijele lokalne zajednice), nevladine organizacije(kampanja za izmjenu nekog zakona) ili je u pitanju građanska inicijativa (za izgradnju nekog objekta infrastrukture), podjednako je važno da se u te aktivnosti uključi što veći broj građana.

Pri tome svaki građanin mora da bude veoma uvjeren u vrijednosti i korist koju donosi učešće.

Šta dobijate aktivnim učešćem u javnom životu?

- Možete javno reći svoje potrebe, želje, interese.
- Usklađujete svoje interese sa interesima sugrađana, ostvarujući osjećaj pripadanja zajednici.
- Stičete nova znanje i vještine za rješavanje problema.
- Ostvarujete promjene u zajednici tako što direktno učestvujete u procesu donošenja odluka o njenom razvoju.
- Stičete iskustvo i znanja potrebna za izgradnju vaše saradnje s lokalnim vlastima.

Kako se obavlja građansko učešće?

Smisao ideje građanskog učešća je dvostrana komunikacija:

- od vlasti ka građanima;
- od građana ka vlastima.

Dvostrana komunikacija znači da građani mogu otkriti prednosti u predstavljenim mogućnostima, naučiti šta se događa u njihovim zajednicama i u vlasti i dijeliti svoja razmišljanja sa vlastima. Oni bi trebali aktivno tražiti nove načine komunikacije sa vlastima.

Uspostavite kontakt sa vašim izabranim predstavnicima, vijećnicima/odbornicima, tražite da vas informišu o radu lokalnog parlamenta, informirajte ih o vlastitim i inicijativama vaših sugrađana, zahtijevajte da zastupaju vaše interese i potrebe...

Kada se građani trebaju uključiti u proces donošenja odluka?

Najbolje je da se građani uključe na početku procesa, kada je on u fazi ideje (npr. idejno rješenje za neki stambeni ili infrastrukturni objekat), ili je pokrenuta neka inicijativa. Građani nikako ne smiju čekati da budu pitani i konsultovani onda kada su političari odluke već donijeli. Tada mišljenja građana praktično ne znače ništa osim što će stvoriti privid građanskog učešća i transparentnosti vlasti.

Kakve su koristi od građanskog učešća?

Građani treba da učestvuju u procesu kreiranja i donošenja odluka o pitanjima koja su vezana za njihove živote, jer to donosi brojne koristi, kako njima, tako i zajednici. Neke od tih koristi su:

- omogućava građanima ostvarivanje prava na slobodu izražavanja mišljenja, pokretanja inicijativa, slobodu udruživanja
- stvara i jača osjećaj pripadanja zajednici
- podiže svijest o potrebi saradnje između građana u procesu zadovoljavanja zajedničkih interesa
- povećava nivo informiranosti građana o tome šta se dešava u njihovoj zajednici
- razvija i jača ukupne ljudske i materijalne kapacitete zajednice
- povećava vrijednosti donijetih odluka jer je u njihovom kreiranju i donošenju učestvovao veći broj osoba a ne samo grupa izabranih predstavnika (političara)

Vi imate pravo da se vaš glas čuje u donošenju odluka koje se tiču vašeg svakodnevnog života.

Vaše učešće u procesu donošenja odluka ima smisao samo ako vam to omogućava da zaista utječete na cijeli tok i rezultat tog procesa.

Vašim učešćem u donošenju odluka u lokalnoj zajednici cijelom procesu dajete zakonitost jer na taj način se donose odluke o stvarnim potrebama i interesima građana.

Vi imate pravo da samostalno određujete način, oblik i nivo vašeg učešća.

Učestvujući u donošenju odluka, vi razmjenjujete informacije sa svojim sugrađanima, predstavnicima političkih partija, zakonodavne i izvršne vlasti.

Razvijanje i jačanje svijesti o značaju učešća građana

Za učešće građana u procesu kreiranja i donošenja odluka veoma je važno postojanje svijesti kod građana o njihovoj odgovornosti za doprinos u ovom procesu.

Građani treba da budu svjesni koliko je važno da se uključuju u javni život u lokalnoj zajednici. Građani koji su na bilo koji način već uključeni u ovaj proces (kroz aktivan rad u organima mjesnih zajednica, volontiranje u nekoj od nevladinih organizacija i sl.) neka budu tumači značaja učešća među njihovim sugrađanima i zagovarači povećanja broja građana koji će se uključivati u javne poslove u zajednici.

Vaše učešće je od velikog značaja za poboljšanje kvaliteta života vas, vaše porodice, vaših sugrađana i za ukupan razvoj lokalne zajednice. Ako već imate iskustvo u procesu učešća u vašoj lokalnoj zajednici, prenesite ga sugrađanima koji su još uvijek izvan tog procesa...

Saradnja građana i organa lokalne vlasti u procesu kreiranja i donošenja odluka

Za uspješno kreiranje a potom i provedbu politika razvoja lokalne zajednice od velikog je značaja uspostavljanje i jačanje saradnje između građana i organa lokalne samouprave, isto tako i građana i nevladinih organizacija i poslovnog sektora.

Svaka strategija razvoja jedne lokalne zajednice bit će kvalitetnija i sa više šansi da bude uspješno provedena u korist svih njenih stanovnika ako u njenoj izradi budu učestvovali i građani. To isto važi i za svaki drugi dokument od značaja za lokalnu zajednicu a koji usvajaju predstavnička tijela u općinama.

Stoga je u tom procesu izgradnje saradnje između građana i vlasti veoma važno da građani budu svjesni koliko je važno da, zajedno sa vlastima, učestvuju u donošenju svih odluka koje se tiču kvaliteta života svih pojedinaca i zajednice u cjelini.

Kada se uključite u proces pokretanja inicijativa za rješavanje nekog značajnog pitanja ili problema, neke potrebe u zajednici, u donošenje odluka, vi pomažete izabranim predstavnicima vlasti da znaju više o tim potrebama, bolje razumiju vaše inicijative i stavove i na osnovu toga donose pravilne odluke na sjednicama predstavničkih tijela.

Uključivanje / učešće građana predstavlja preraspodjelu moći u političkom životu

- **Podjela odgovornosti** jeste ključni dio neposrednog učešća građana u lokalnom javnom životu. Unapređenje direktne demokratije ili neposrednog odlučivanja građana u važnim pitanjima i razvoju mjesne samouprave predstavljaju srž neposrednog utjecaja građana na procese u lokalnoj zajednici.

Ukoliko se građani uključe u javne poslove i aktivno učestvuju u donošenju odluka, postaju izuzetno važan faktor u ukupnom životu lokalne zajednice čime se smanjuje mogućnost da izabrani predstavnici praktično jedini odlučuju o najvažnijim pitanjima za život građana u lokalnoj zajednici.

Time se predstavnička i direktna/neposredna demokratija međusobno prožimaju i čine javni život dinamičnijim, proces odlučivanja transparentnijim, što omogućava da građani i političari uspješnije unapređuju uzajamne interese.

Nivoi učešća građana u procesu (planiranja) učešća

Četiri su nivoa uključivanja građana u proces planiranja:

- Informiranje
- Konsultovanje (savjetovanje)
- Zajedničko odlučivanje
- Zajedničko djelovanje

Informiranje

Na ovom nivou građani ne učestvuju u donošenju odluka, već samo primaju informacije od vlasti i znaju za šta je vezana odluka koja se donosi.

Na koji način građani mogu dobiti informacije?

Ako se to čini izdavanjem i slanjem prema građanima nekih dokumenata, onda se radi o pasivnom informiranju.

Ukoliko vas predstavnici vlasti informišu o aktivnostima koje preduzimaju ili o narednim planovima, onda je riječ o aktivnom informiranju. Objavljivanje važnih dokumenata u fazi pripreme, štampanje brošura (npr. skraćene verzije nacrtu budžeta lokalne zajednice), izvještaja putem medija, spadaju u aktivno informiranje.

Konsultacije

Vlast traži i dobija povratnu informaciju od građana u procesu kreiranja politike.

U cilju dobijanja povratnih informacija vlast određuje čija mišljenja su potrebna u vezi sa određenim pitanjem u toku kreiranja politike, prije donošenja odluke (a).

Primanje povratnih informacija od građana također zahtijeva od vlasti da unaprijed obezbijedi građanima dovoljno dobrih informacija. Zbog toga konsultacije stvaraju ograničeni *dvosmjerni odnos* između vlasti i građana. Primjeri su komentari na nacrtu zakona, kao i istraživanje javnog mnijenja, odnosno ispitivanje stavova i mišljenja građana o određenom pitanju koje se tiče života u lokalnoj zajednici.

Zajedničko donošenje odluka

Zajedničko odlučivanje u lokalnoj zajednici u osnovi znači poštovanje i prihvatanje ideja drugih, to je proces u kojem se odluke donose uz učešće većeg broja aktera, članova zajednice, uključujući, naravno, i građane.

Da bi bilo efikasno, zajedničko odlučivanje mora obezbijediti ravnopravnost u tom procesu za sve one koji su u njega uključeni. Također, s obzirom da u ovaj proces različiti akteri ulaze za vlastitim ciljevima, stavovima i interesima, zajedničko odlučivanje treba donijeti rezultate koji će učesnicima u procesu donijeti neku konkretnu korist (npr: zadovoljenje neke potrebe ili rješavanje nekog važnog problema).

Dakle, učesnici u zajedničkom procesu odlučivanja moraju biti dovoljno motivisani da se u njega uključe. Sa vašeg

stanovišta, to znači da vam se treba obezbijediti poštovanje vašeg mišljenja, inicijative, jer je za zajedničko odlučivanje veoma važno da konačno rješenje ili odluka budu i vlasništvo građana.

Aktivno učešće

Građani su aktivno angažovani u procesu donošenja odluka i kreiranja politike u lokalnoj zajednici.

Aktivno učešće znači da sami građani preuzimaju ulogu u razmjeni tokom stvaranja politike, naprimjer, predlaganjem opcija politike. U isto vrijeme, odgovornost za formulisanje politike i konačnu odluku ostaje na vlastima. Angažovanje građana u kreiranju politike je napredna *dvosmjerna komunikacija* između vlasti i građana na principu partnerstva. Primjeri su otvorene radne grupe, rasprave i dijalozi.

Postoje četiri stvari koje su osnov građanskog učešća:

- 1** Aktivni i informirani građani koji znaju da imaju obavezu da učestvuju kao jednaki partneri u aktivnostima vlasti, jer razumiju problematiku.
- 2** Efikasni načini sakupljanja informacija građana o njihovim potrebama, mišljenjima i prioritetima.
- 3** Zainteresovanost građana za uključivanje u sve aktivnosti u procesu odlučivanja.
- 4** Konstantan transfer informacija od građana ka vlastima.

Građansko učešće je kombinacija - informacija, komunikacije i uključivanja u odnose uspostavljene između vlasti i građana.

Zakonski okvir za učešće građana u procesu odlučivanja

Bosna i Hercegovina je ratifikovala Evropsku povelju o lokalnoj samoupravi, ali na nivou države ne postoji Zakon o lokalnoj samoupravi, već su ti zakoni donijeti u okviru entiteta.

Zakonima o lokalnoj samoupravi u Federaciji BiH i Republici Srpskoj regulisani su nivoi i oblici učešća građana u vršenju javnih poslova.

Učešće građana u neposrednom odlučivanju na lokalnom nivou reguliše se i općinskim propisima, odnosno statutom općine u kome treba da budu navedeni nivoi i oblici učešća građana.

Tabela - Pravni okvir za učešće građana - pozitivni propisi

Nivo vlasti	Pravna akta	Neposredno učešće građana u procesu donošenja odluka
Državni nivo	Ustav BiH	ne predviđa
	Poslovnik o radu Parlamentarne skupštine BiH	predviđa
	Zakon o lokalnoj samoupravi	ne postoji zakon na državnom nivou

Entitetski nivo Republika Srpska	Ustav Republike Srpske	predviđa, ali dominiraju oblici posredne demokratije
	Poslovnik o radu Narodne skupštine RS	predviđa
	Zakon o lokalnoj samoupravi RS	predviđa
Entitetski nivo Federacija BiH	Ustav F BiH	ne predviđa
	Poslovnici o radu Doma naroda i Predstavničkog doma FBiH	predviđa
	Zakon o osnovama lokalne samouprave	predviđa
Kantonalni nivo - Federacija BiH	Ustavi kantona	ne predviđaju
	Poslovnici o radu skupština kantona	predviđaju (osim Privremenog poslovnika o radu Skupštine HN kantona)
	Zakon o lokanoj samoupravi	predviđaju
Lokalni nivo	Statuti opština	predviđaju
	Poslovnici o radu	predviđaju
Mjesne zajednice	Statuti MZ ili Pravila o radu MZ	predviđaju

Nađite i pročitajte entitetske zakone o lokalnoj samoupravi, a posebno je važno da se upoznate sa statutom vaše lokalne zajednice, kako biste znali kako je on regulisao nivoe i oblike vašeg učešća u odlučivanju.

Mehanizmi za učešće građana

Dakle, zakonima o lokalnoj samoupravi i statutima općina definirano je učešće građana i mehanizmi koje građani mogu koristiti u komunikaciji sa organima vlasti i za ostvarivanje svojih prava.

Mehanizmi za učešće građana u procesu odlučivanja na lokalnom nivou:

- **Zbor građana**
- **Referendum**
- **Građanska inicijativa**

Zbor građana

U mjesnim zajednicama, na zboru građana vi možete da razmatrate probleme i definirate prijedloge rješenja koja se posredstvom organa mjesne zajednice upućuju prema nadležnim organima koji su dužni da u roku propisanom u statutu razmotre prijedloge i informiraju vas o njihovom ishodu.

Građani na mjesnom zboru mogu inicirati i organiziranje poslova koji neposredno utječu na svakodnevne potrebe života i rada građana kao što su:

Kampanja GROZDA - organizovano prikupljanje potpisa građana BiH za podršku Građanskoj platformi za Izbore 2006

- *izgradnja i održavanje puteva, kanalizacije, vodovoda i drugih komunalnih potreba i infrastrukture,*
- *uređenje naselja, izgradnja i uređenje parkova, dječijih igrališta, sportskih i drugih objekata,*
- *zaštita okoliša i slično.*

Referendum

Referendum je oblik neposrednog i tajnog odlučivanja o pitanjima, problemima i potrebama od interesa za građane lokalne zajednice.

Statut općine definira ko ima pravo da raspiše referendum ili pokrene inicijativu za njegovo raspisivanje.

Pravo na odlučivanje na referendumu imaju građani određene općine upisani u birački spisak.

Građanska inicijativa

Građanskom inicijativom se predlaže donošenje ili izmjena akta kojim se definiraju pitanja koja su u nadležnosti lokalne samouprave.

Broj potpisa potrebnih za građansku inicijativu, postupak njenog razmatranja i odlučivanja određuju se statutima općina.

Vi imate pravo, shodno članovima statuta vaše lokalne zajednice, zajedno sa svojim sugrađanima pokrenuti inicijativu o nekom pitanju ili potrebi za koje smatrate da su od interesa za građane vaše općine. Zato je, još jednom ističemo, veoma važno da se upoznate sa aktima kojima se regulišu načini i oblici vašeg učešća u donošenju odluka.

Ove oblike učešća možemo nazvati **tradicionalnim** metodama. Međutim, zbog izmijenjenih okolnosti ti oblici često nisu

dovoljni. Pošto nude ograničene mogućnosti za izražavanje interesa i mišljenja građana, trebaju se nadopuniti **novim** oblicima, koji su se razvili kroz posljednjih 12 godina.

Drugi načini da građani učestvuju u odlučivanju

Nekoliko novih oblika učešća građana uključuju:

Građani se mogu samoorganizirati kako bi utjecali na donošenje odluka. Naprimjer, javne demonstracije mogu biti organizirane na inicijativu građana, na poziv jedne ili više političkih stranaka, sindikata te drugih aktera iz javne političke sfere. Također, neformalna komunikacija i interakcija s predstavnicima lokalnih vlasti, na čijoj osnovi vlasti mijenjaju svoje odluke, događa se svakodnevno na različitim mjestima (na ulicama, tržnicama, u kafićima, restoranima, susjedstvu...).

Stvaranje različitih saveza građana koji iniciraju, predlažu ili komentiraju neki lokalni zakonodavni akt. To je važno zato što ono što mnoga lokalna vijeća/skupštine i izvršna vlast smatraju prioritetima mogu biti samo od marginalne važnosti građanima, a građani su zainteresirani za različita pitanja koja lokalna uprava jednostavno nije uzela u obzir.

Internet je postao oruđe za komunikaciju između građana i različitih nivoa vlasti ili služi kao mjesto na kojem se građani susreću da bi raspravljali o različitim pitanjima. Odnos između vlasti i građana postaje sve složeniji i raznovrsniji. Nove komunikacijske tehnologije omogućuju građanima da nadiđu prepreke fizičke udaljenosti i da se brže i djelotvornije organiziraju.

Mjesne zajednice kao mjesto za razvoj lokalne demokratije i učešća građana

Jesu li mjesne zajednice mjesto za direktno učešće građana?

Da, građani u mjesnim zajednicama mogu zadovoljiti zajedničke potrebe i interese putem:

- pokretanja inicijative za donošenje i izmjenu propisa i općih akata iz nadležnosti općine;
- pokretanja inicijative za izgradnju, održavanje i korištenje lokalnih puteva i drugih komunalnih objekata i načina osiguravanja finansijskih sredstava za tu namjenu;
- pokretanje inicijative za komunalno uređenje naselja, održavanje čistoće ulica, uređenje i održavanje zelenih površina;
- zaštite i unapređenja životne sredine;
- učešćem u raspravama o prioritetima za koje smatraju da trebaju biti rješavani iz budžeta lokalne zajednice;
- učešćem u planiranju, donošenju i praćenju realizacije budžeta lokalne zajednice;
- zadovoljavanjem potreba i interesa u oblasti civilne zaštite, odnosno zaštite od elementarnih i drugih nepogoda;
- realiziranjem zajedničkih potreba u oblasti kulture, fizičke kulture, organiziranja kulturnih manifestacija i sportskih takmičenja;
- raspisivanjem i provođenjem referenduma.

Statutom i drugim aktima mjesne zajednice može se predvidjeti zadovoljavanje i drugih potreba od neposrednog interesa za građane.

Učešće građana u javnim raspravama

Javna rasprava u praksi postoji kao jedan od značajnih oblika učešća građana u društvenom životu.

Javne rasprave svakom pojedincu pružaju mogućnost da razmatra svako društveno pitanje u cilju pronalaženja adekvatnih rješenja. Dok se zborovi građana organiziraju za uži krug građana koji žive na užem lokalitetu, o javnoj raspravi može biti govora samo onda kada je u njoj angažovana najšira javnost, širok krug građana.

Vi se možete uključiti u javnu raspravu o nacrtima raznih odluka, posebno zakona koji su od značaja za život lokalne zajednice.

Ipak, posebno značajnim smatramo uključivanje građana u javnu raspravu, koju lokalne vlasti treba da organiziraju o nacrtu budžeta lokalne zajednice. To je prilika da direktno utječete na odabir i predlaganje prioriternih potreba čije izvedbe treba da budu finansirane budžetskim sredstvima

GROZD - informativni plakati za javne tribine pred Iz-bore 2006. na kojima su mladi imali priliku da postave pitanja kandidatima političkih stranaka.

Učešće građana u donošenju općinskog budžeta (budžet građana)

Projektovanje budžeta uz učešće građana je inovativna finansijska praksa koja pomaže da se poveća učešće i unaprijedi odgovornost i transparentnost u upravljanju važnim finansijskim pitanjima. To je mehanizam za uključivanje i osposobljavanje građana za donošenje odluka i pravedniju distribuciju sredstava. Mehanizam izrade budžeta uz učešće građana predstavlja izvanredno polazište za promoviranje principa efikasnog lokalnog upravljanja, posebno transparentnosti, u kontekstu finansiranja lokalnih vlasti. Krajnji korisnici izrade budžeta uz učešće građana su stanovnici općine koji imaju direktan utjecaj na to kako se dijele finansijska sredstva općine.

Općinski budžet (proračun) svakako je najvažnija odluka iz djelokruga lokalne samouprave. U odluci koju donosi općinsko vijeće/skupština opštine sadržani su osnovni ciljevi i zadaci lokalne samouprave koji direktno utječu na kvalitet života građana.

Građani mogu aktivno učestvovati u procesu kreiranja, donošenja i realizacije lokalnog budžeta, jer na taj način se, umjesto “budžeta za građane” koji smo imali do sada u općinama, dobija “budžet građana”.

Zato je izuzetno važno da se upoznate sa načinima kojima se kreira budžet. Svaka općina je dužna da donese budžetski kalendar u kome su i datumi održavanja javnih rasprava o nacrtu budžeta. Potražite primjerak budžetskog kalendara preko vaših izabranih predstavnika. Svakako, mjesto za vaše značajnije uključivanje u proces kreiranja i donošenja budžeta je i mjesna zajednica, u kojoj bi se trebale održati javne rasprave o potrebama, problemima i prioritetima za koje građani smatraju da treba da budu finansirani iz lokalnog budžeta i, naravno, rasprava o nacrtu budžeta.

Značaj učešća građana u javnim poslovima

Učestvujući u procesu donošenja odluka, građani sve više postaju nezaobilazan faktor u lokalnim zajednicama.

Angažujući se u javnim poslovima i procesu odlučivanja, građani se sve češće organiziraju kako bi prema vlastima slali svoje stavove i konkretne zahtjeve.

Zahvaljujući aktivizmu građana, povećava se i odgovornost izabраниh političara koji imaju obavezu da zastupaju interese građana.

Ključni kvalitet demokratskog društva je sloboda svakog njegovog člana da učestvuje u javnom životu i daje svoj doprinos ostvarivanju boljeg života i općeg napretka.

U tom procesu motiviranja i poticanja građana da se uključe u javni život, pružanju potrebnih informacija i znanja značajnu ulogu sve više imaju nevladine organizacije.

Građani i nevladine organizacije

Nevladine organizacije (NVO) učestvuju u oblikovanju političkog i društvenog života putem praćenja rada vlade (vlasti) i njenih službi, vršenja pritisaka na vladu i njene odluke, zaštite ljudskih prava, promocije vrijednosti tolerancije, prihvaćanja različitosti, solidarnosti itd.

Uz to, NVO podržavaju civilno obrazovanje i građansko učešće, potičući građane na aktivni angažman u društvenom i političkom životu. Njihova je glavna uloga omogućiti građanima rješavanje zajedničkih problema kroz samoorganizirano i udruženo djelovanje.

Nevladine organizacije zapravo predstavljaju ono što civilno društvo jeste - grupe građana udruženih s ciljem ostvarivanja zajedničkih interesa. Iako NVO nisu jedini, možemo reći da su vjerojatno najznačajniji oblik civilnog društva. **One igraju važnu ulogu u obrazovanju i podizanju društvene svijesti kod građana, a to je uloga koju ne mogu odigrati ni država, ni međunarodne organizacije.**

Značaj NVO za pokretanje učešća građana u javnom životu

Građani najčešće imaju volju i interes za političke i društvene teme, ali zapravo nemaju dovoljno obrazovanja, a ni dovoljno svijesti o svojim slobodama i pravima. NVO na lokalnom nivou trebaju pronaći načine kojima će potaknuti građane da se organiziraju i dobiju onu potrebnu “građansku hrabrost” kako bi svako mogao u svojoj lokalnoj zajednici, u svom naselju pokrenuti pitanja koja su od važnosti za svakog od njih. Uloga je NVO da ih svojim programima potakne na aktivnosti.

Upoznajte se s radom nevladinih organizacija u vašoj zajednici, raspitajte se o aktivnostima NVO čije je sjedište na području mjesne zajednice u kojoj i vi živite. Uključite se u rad neke nevladine organizacije, čime ćete se pridružiti vašim sugrađanima koji su to već učinili. Time ćete dati doprinos razvijanju i jačanju građanskog aktivizma.

GRAĐANSKI AKTIVIZAM

Građanski aktivizam znači u osnovi aktivno uključivanje građana u društveni život; pri tome je fokus na onim aktivnostima koje doprinose izgradnji i jačanju demokratije.

Pojam aktivnog građanina, ukratko, znači da je građanin aktivni učesnik u izgradnji i razvoju lokalne zajednice.

Šta odlikuje aktivnog građanina?

Uz ciljeve koje u manjoj ili većoj mjeri dijeli s ostalim ljudima, aktivni građanin ima i ciljeve koji se ne odnose samo na njegovu dobrobit ili dobrobit njegovih bližnjih, koji nisu namijenjeni samo njegovom sticanju ugleda, materijalnih dobara ili uživanju u životu, već se odnose i na zajednicu u kojoj živi i ljude koje uopće ne poznaje i vjerojatno ih nikada i neće sresti.

Aktivnost građanina očituje se u praćenju svega što se oko njega događa, u aktivnom stvaranju onoga što će povećati kvalitet življenja zajednice i čemu je vrijedno posvetiti dio svog vremena, u što ima smisla uložiti svoje znanje i sposobnosti, neovisno o tome hoće li taj trud biti priznat i cijenjen.

Šta čini aktivno građanstvo?

Aktivno građanstvo čine građani koji se udružuju zbog ostvarivanja određenih zajedničkih ciljeva ili zajedničkih zamisli, planova ili vizija.

Takvo udruživanje može biti i formalizovano kad npr. građani osnivaju različita udruženja (npr. za zaštitu ljudskih prava, udruženja koja okupljaju građane sa posebnim potrebama, udruženja mladih...), ali i sasvim neformalno, kad se građani po potrebi i na poticaj nekog pojedinca ili grupe udružuju oko neke akcije.

Vi i vaši sugrađani najbolje ste upućeni u potrebe svoje zajednice (npr. socijalne, kulturne), u probleme nekih grupa koje u njoj žive (npr. mladih, starijih osoba, osoba s invaliditetom), pa ste stoga i pozvani da se uključite u njihovo rješavanje.

Vašim aktivnom odnosom prema problemima koje dijelite sa ostalim građanima ili zajedničkim potrebama za koje smatrate da su važne za kvalitet života, vašim učešćem u pokretanju građanskih inicijativa, u lokalnim akcijama, u donošenju odluka, vi doprinosite poboljšanju uvjeta života vas, vaše porodice, sugrađana, cijele zajednice.

Zadovoljstvo zbog uspjeha ostvarenog kroz taj i takav aktivizam može biti veoma motivirajuće i poticajno za vaš ukupan život, lična satisfakcija koja će vas sasvim sigurno dodatno obogatiti.

Volonterizam kao oblik građanskog aktivizma

Volonterizam je osnova aktivizma.

Volontiranje je aktivan odnos prema društvu u kojem živimo, s ciljem proaktivnog pokretanja promjena u društvu i najčešće se odnosi na aktivno učestvovanje u neprofitnim organizacijama, neformalnim građanskim inicijativama ili političkim organizacijama.

Volonterstvo ili dobrovoljni, neplaćeni rad, kao oblik građanskog aktivizma, jedan je od kamena temeljaca civilnoga

društva, jer oživljava najplemenitija stremljenja čovječanstva: zauzimanje za mir, slobodu, mogućnost izbora, sigurnost i pravičnost za sve ljude.

Volontiranje, kao oblik građanskog aktivizma, ističe ono najbolje u ljudima, mijenja svijest ljudi, poboljšava kvalitet života, razvija toleranciju i pospješuje humanitarni doprinos i rad.

Želja da se pomogne drugima kod volontera jača je od ličnog interesa.

Volonterskim radom ne dobijaju samo krajnji korisnici tog rada već i sami akteri, tj. volonteri, koji dobijaju nova znanja i vještine značajne za profesionalni razvoj i šire krug poznanstava sa ljudima sličnih interesovanja.

Gdje možete volontirati?

- Organizacije civilnog društva/nevladine organizacije
- Mjesne zajednice (posebno je značajno dobrovoljno učešće građana u aktivnostima mjesnih zajednica)
- Ustanove kulture
- Sportske organizacije
- Ustanove socijalne zaštite
- Škole
- Humanitarne akcije

Kako biti aktivan građanin?

TREBATE ...

- 1. POSTATI I OSTATI INFORMIRAN**
- 2. FORMIRATI I IZRAZITI MIŠLJENJA I IDEJE**
- 3. RADITI ZAJEDNO S DRUGIMA U ZAJEDNICI**
- 4. PREDUZETI AKCIJU ZA OJAČAVANJE ZAJEDNICE**

- *Prepoznati, pratiti i predvidjeti probleme, potrebe zajednice, prednosti i resurse kako za sebe tako i za ostale članove zajednice*
- *Razumjeti i zaštititi ljudska, zakonska i građanska prava kako za sebe tako i za ostale članove zajednice*
- *Shvatiti na koji način radi sistem donošenja odluka i kako postati dijelom tog sistema*
- *Identifikovati na koje se načine može vršiti utjecaj i spoznati da svaki pojedinac može dati značajan doprinos u poboljšanju stanja u zajednici*
- *Pronaći, analizirati i koristiti različite izvore informacija, uključujući i lična iskustva*
- *Komunicirati na način koji izražava poštovanje različitosti*
- *Uključiti se u zajednicu i pospješiti uključenje drugih ljudi*
- *Poštovati druge i raditi na tome da se eliminišu diskriminacija i predrasude*
- *Učestvovati u grupnim procesima i u donošenju odluka*
- *Pomoći sebi i ostalim članovima zajednice*
- *Utjecati na izabrane predstavnike/donosioce odluka i smatrati ih odgovornima*
- *Koristiti različite metode građanskog učešća, očuvanja ljudskih, prirodnih i ostalih resursa i pomoći u realizaciji ljudskih prava svih pojedinaca u zajednici*

GRAĐANI U LOKALNOJ SAMOUPRAVI

U našim lokalnim zajednicama mi živimo, školujemo se, radimo, kupujemo, posjećujemo doktora, susrećemo se, udružujemo se, odlazimo na biračka mjesta, provodimo slobodno vrijeme...

Svaka lokalna zajednica ima svoju vlast koja u velikom dijelu uređuje i utječe na gotovo svaki segment našeg života.

Kakvi su putevi koje koristimo, kakvo je stanje gradske i ulične rasvjete, hoće li se tokom godine budžetska sredstva trošiti prema usvojenom programu, hoće li neko zemljište postati građevinsko ili poljoprivredno, rade li komunalne službe svoj posao, kako se razvijaju programi u oblasti kulture, sporta, šta sa divljim deponijama smeća, kakva je uloga udruženja i koliko sredstava se izdvaja za njihov rad, te na puno drugih pitanja, odgovore svojim odlukama daje lokalna vlast.

Misija lokalne samouprave

Misija lokalne samouprave je zadovoljavanje potreba građana i stalno unapređivanje kvaliteta života u lokalnoj zajednici. Lokalna samouprava treba da omogući aktivnim i organiziranim građanima da izaberu sposobnu i odgovornu vlast, sa kojom će u partnerstvu efikasno upravljati razvojem svoje lokalne zajednice.

Ključne vrijednosti uspješne lokalne samouprave predstavljaju otvorenost i nova politička kultura u ambijentu razvijenog civilnog društva. Takvu lokalnu samoupravu, na osnovama Evropske povelje o lokalnoj samoupravi, trebamo graditi i

zajednički raditi na njenom upostavljanju.

Efikasno rješavanje zahtjeva i potreba građana, pružanje usluga građanima u tzv. šalter salama gdje se građanima izdaju potrebni dokumenti, ljubazni službenici koji se prema građanima odnose sa poštovanjem, samo su neke od odlika dobre lokalne (samo)uprave.

Uspješna lokalna samouprava stvara uvjete (između ostalog i donošenjem propisa kojima se reguliše uključivanje građana u javni život) i ambijent u kojima građani efikasno realizuju svoja prava da učestvuju u procesu donošenja odluka i daju doprinos razvoju lokalne zajednice, potiče i stimulira građane da budu aktivni i koriste neki od modela učešća, poštuje volju i potrebe građana i ugrađuje ih u svoje zakonske akte i odluke (posebno je to značajno kod donošenja statuta općine i lokalnog budžeta).

U tom procesu nemjerljiv je značaj angažmana građana organiziranih u neformalne grupe, različita udruženja ali i svakog pojedinca. Organizirani pritisak da lokalna samouprava bude u funkciji građana i po mjeri njihovih potreba svakako je i pravo i obaveza svakog građanina. Aktivno učešće građana u procesu kreiranja i donošenja odluka svakako je najbolji način da se takva željena funkcija lokalne samouprave i ostvari.

Kratak Pregled pozitivnih iskustava i efikasnih modela, sredstava i tehnika za osposobljavanje građana da učestvuju u procesu odlučivanja u lokalnoj samoupravi

Javne tribine u Republici Moldaviji, 2001-2004

Nivo: obezbijediti informacije, konsultacije
Pitanje: strateški plan zajednice, lokalni budžeti, cijene vode
Sredstvo: javna tribina

Opis:

Javne tribine su novo sredstvo za službenike lokalne uprave u Moldaviji za podsticanje učešća građana u upravljanju zajednicom. Program reforme lokalne uprave, koji je proveo *Urban Institute* a finansirao USAID vodio je proces aktivnog uvođenja i podržavanja koncepta pažljivo osmišljenih i vođenih javnih tribina. U tom smislu, Program reforme lokalne uprave je izradio paket za obuku službenika lokalne uprave za planiranje i provođenje javnih tribina. Nakon toga su zakazane i provedene obuke gradonačelnika, javnih službenika i članova lokalnih savjeta.

Pored toga, Program reforme lokalne uprave je pomogao lokalnim vlastima da pripreme propratne materijale koji su potrebni za javne tribine. Kao rezultat ove inicijative, do danas je održano 100 javnih tribina na 47 lokacija (od kojih je 61 bila o prijedlozima strateških planova zajednice, 38 o lokalnim budžetima, a 1 o cijenama vode). Ukupno, u ovim skupovima učestvovalo je približno 8696 osoba a 930 građana je dalo mišljenje o prijedlozima strateških planova i predloženim budžetima. Do sada, 5 lokaliteta je usvojilo mjere koje formalno institucionalizuju upotrebu javnih debata u zajednici. Lekcije naučene i otkrića sa prvih nekoliko talasa javnih tribina, koje su provedene uz pomoć Programa reforme lokalne

samouprave, pružaju dokaze da ovo sredstvo za učešće građana ima dobre perspektive za lokalnu upravu u Moldaviji. Ovi skupovi predstavljaju značajan korak ka promociji bazične demokratije na nivou zajednice. Sa ovog gledišta, napor koji je uložio Program reforme lokalne samouprave je izuzetno vrijedan za postavljanje osnova za učešće građana kao integralnog i trajnog dijela lokalne uprave. Institucionalizacija takvih javnih tribina će na kraju učiniti lokalnu upravu u Moldaviji više demokratskom, transparentnijom, efikasnijom i odgovornijom.

Zajedničko projektovanje budžeta, Ramniku-Valcea, Rumunija, 1999

Nivo: obezbjeđivanje informacija, konsultacije

Pitanje: lokalni budžet

Sredstvop: saradnja sa medijima, konferencija za štampu, anketa, javna tribina, informator, brošure

Opis:

Odlična ilustracija medijske strategije urađena je u Ramnikuu – Valcea za promoviranje javne tribine za projektovanje budžeta za 2000. godinu. Plan aktivnosti je podrazumijevao sljedeći niz koraka:

- 1. korak** – predstavljena je anketa za ispitivanje javnog mnijenja vezano za javnu tribinu: “Recite nam što da uradimo sa vašim novcem!!”
- 2. korak** – Medijima i Centru za informiranje građana distribuirani su informatori vezano za upravu i planiranu javnu tribinu.
- 3. korak** – organizirane su četiri konferencije za štampu, na kojima su objavljeni datum i mjesto održavanja tribine, i pružene potrebne informacije o budžetu.

- 4. korak** – podijeljeni su uopćeni pozivi uz pomoć Lokalnog savjeta za djecu i mlade.
- 5. korak** – poslate su pozivnice na imena direktora javnih institucija, lokalnih odbornika, direktora različitih važnih preduzeća, NVO-a i medija.
- 6. korak** – u saradnji sa medijima je proizveden niz reklama, radio i TV emisija, intervjua i razgovora u studiju.
- 7. korak** – u Centru za informiranje građana urađeno je na stotine brošura koje su podijeljene građanima koji su dolazili da se informišu ili da dobiju potvrdu svog mišljenja ili objašnjenja.
- 8. korak** – oko 200 postera koji najavljuju i objašnjavaju o čemu je tribina, koji su sadržali i slogan, postavljeno je na najvažnijim javnim lokacijama i dato u optičaj.
- 9. korak** - javna tribina prenošena je na TV-u i radiju.
- 10. korak** – rezultati tribine su objavljeni u medijima.

Nominalne grupne tehnike za reviziju budžeta, Virdžinija Bič, SAD

Nivo:	obezbjeđivanje informacija, konsultacije
Pitanje:	lokalni budžet
Sredstvo:	javna tribina, nominalna grupna tehnika

Opis:

Grad Virdžinija Bič, (Virdžinija, SAD) vrši reviziju svog budžeta sa građanima kroz “razgovor u zajednici”. Svaki član Gradskog savjeta poziva 10 građana da prisustvuju sastanku za reviziju budžeta. Ne pravi se 100 pozivnica, već se u novinama objavljuje opći poziv i onda se 100 građana upisuje za skup. Odgovarajući gradski službenici i članovi savjeta prisustvuju sastanku. Facilitator vodi sastanak a tehnike za male grupe i nominalne grupne tehnike se koriste da bi se diskusije privele

kraju. Rezultati se unose u izvještaj koji koristi i uprava grada i lokalni izabrani savjet za donošenje konačne odluke o budžetu. Virdžinija Bič koristi ovo sredstvo umjesto da ima stalnu savjetodavnu komisiju o budžetu.

Aktivnosti u pravcu transparentnijeg projektovanja budžeta i transparentnijih javnih nabavki u Srbiji

Nivo: obezbijediti informacije, konsultacije, aktivno učešće

Pitanje: budžet i javne nabavke

Sredstvo: anketa, planiranje uz učešće građana

Opis:

U cilju povećanja efikasnosti i kvaliteta usluga općine, bolje komunikacije i odnosa između općinske uprave i građana i s ciljem uspostavljanja efikasnijeg i transparentnijeg projektovanja budžeta i sistema transparentnijih javnih nabavki kako bi se kontrolisala korupcija i privukle nove investicije, Evropski pokret u Srbiji (European Movement in Serbia-EMS) napravio je program pod nazivom "Aktivnosti u pravcu transparentnijeg projektovanja budžeta i transparentnijih javnih nabavki u Srbiji". Ovaj program se sastojao od sljedećih elemenata:

- Anketiranje građana, javnih službenika i poslodavaca u trima općinama sa ciljem da se identifikuju glavna problematična područja u javnim službama.
- Radionice sa javnim službenicima o projektovanju budžeta, uvođenju novog budžetskog softvera i o javnim nabavkama, kreiranju novih standarda za javne nabavke.
- Anketiranje korisnika usluge o kvalitetu usluge u trima općinama.

- Na osnovu ovih anketa dodjela nagrada za Najbolje državne službenike.
- Anketiranje sa ciljem da se dobije jasan pregled o tome koliki je utjecaj projekta.

Za ovaj program općine su bile i više nego zainteresovane. Tokom 6 mjeseci, broj općina koje su učestvovala u ovom programu popeo se sa 3 na 27. Ostali takođe veoma važni rezultati su i sljedeći:

- Povećano interesovanje građana za poslove lokalne uprave, sa povećanim procentom ljudi koji zahtijevaju više informacija za javnost.
- Uspostavljanje efikasnog sistema komunikacije između javnih službenika i građana. Ovo je pomoglo postizanju većeg povjerenja građana u njihove državne službenike uprkos problemima u pružanju usluga.
- Nastanak mnogih ideja i prijedloga projekata kroz proces učešća koji je od tada sastavni dio projekata koji su kasnije uslijedili. Sljedeći faktori su zaslužni za uspjeh ovog programa.
- Tokom trajanja projekta, općine su dobile nova sredstva i tehnologije, kao i stručnu pomoć i obuku. Tako su lokalni službenici imali direktnu korist od uključivanja u ovaj program.
- Problem na koji su inicijative lokalnih vlasti često nailazile jeste to što su ankete i procjenjivanja pruženih usluga lokalne vlasti često doživljavale kao optužbe. U tom slučaju, rizik se može izbjeći fokusiranjem na pozitivne stimulanse i podsticaje (nagrade za najbolje državne službenike) i inovacije (uvođenje novog softvera za projektovanje budžeta i računovodstvo).

“Društvo kakvo mi želimo”, Kanada

Nivo:	obezbijediti informacije, konsultovanje
Pitanje:	razno
Sredstvo:	grupe za diskusiju, javne rasprave, mediji

Opis:

Društvo kakvo mi želimo je inovativno. To je jedinstveno društvo u Kanadi. Ukratko rečeno, Društvo kakvo mi želimo (DKMŽ) je sredstvo javnog dijaloga i procesa partnerstva koje okuplja i objedinjuje sve Kanađane i koje im pomaže da djeluju u okviru mogućnosti koje pruža socijalna politika i da identifikuju ključne vrijednosti.

Jedinstveni kvalitet DKMŽ jeste jedna dublja refleksija i promišljanje. Kroz upotrebu posebno dizajniranog seta sredstava, učesnici u DKMŽ grupe za diskusiju se okupljaju u centrima određene mjesne zajednice, crkvama, ili kućama radi razgovora u trajanju od tri sata ili duže o pitanjima koja najviše utječu na njihove živote. Ta pitanja su formulisana kroz tri perspektive ili izbora. Po pravilu teško je napraviti pravi izbor i postaviti prave prioritete i vrijednosti. Nakon diskusije, koristeći se čitavim setovima povratnih informacija, sakupljaju se rezultati diskusije i šalju se Mreži za ispitivanje kanadske politike (Canadian Policy Research Networks CPRN). Ovi rezultati su osnovne informacije za CPRN istaživanje i one su osnov za pisane izvještaje, biltene i predavljanje putem medija, predavljanje za vladu i ostale zainteresovane strane.

CPRN je lansirao ovu inicijativu kao način da se stvari pokrenu naprijed na taj način što je građanima dopušteno da i oni budu dio programa što je stavilo novi naglasak na mogućnost građana da učestvuju na jedan kompletniji način u životu civilnog društva. Tokom pilotske faze koja je trajala od aprila 1996. do februara 1998. 3000 Kanađana se sastajalo u 200

grupa da razmotre pet pitanja: posao, zdravlje, mrežu socijalne zaštite, ulogu vlasti i pitanje djece.

Da li su bili uspješni? Najbolje svjedoče sami učesnici. Evo jednog pogleda na taj događaj od Ste-Agathe-des-Monts, iz Kvebeka, “Mnogi od onih koji su učestvovali u diskusiji bili su podstaknuti stepenom angažovanosti i razmjene informacija sa svojim neposrednim susjedima i pri tom su okrili da, bez obzira na to što su mislili da se dobro poznaju, teško da su ikada razmjenjivali mišljenja i stavove o ovim temama. “

U vrijeme kada niko - građani, dobrovoljački sektor, poslodavci, vlasti - nije sretan sa trenutnom praksom konsultovanja, DKMŽ predstavlja onu situaciju u kojoj građani MOGU da učestvuju u diskusiji vezanoj za kreiranje politike - ne da donose odluke, već da imaju pravo glasa.

DKMŽ pruža priliku da se odgoji i podstakne sposobnost Kanađana da međusobno razgovaraju na bolji i kvalitetniji način. On se može koristiti u zajednicama da izgradi nove vrste socijalnog kapitala i da izgradi saznanja o civilnom društvu. U ovim podijeljenim vremenima pravi je izazov izaći sa idejama koje će pomoći da se zemlja poveže. Evo još jednog komentara koji smo nedavno dobili: “Moram da vam kažem da sam ja jedan vatreni pristalica onoga što radite. To je jednostavno fantastično, želim da saznam koji su to načini na koje se može pomoći i da na taj način pomognem samoj zemlji... Nakon našeg razgovora ostao je pun rezervoar energije kao i povjerenja i nade da će naša djeca sa visokokvalitetnim ljudima u ovoj zemlji koji se bave veoma važnim pitanjima... dobiti bolju Kanadu.”

Građani moraju da razmišljaju o pitanjima od vitalnog značaja sa kojima se mi kao nacija susrećemo. Zajednice mogu biti moćna sila u kreiranju dobrobiti života građana. Tekst iz Foruma: “...Mi znamo da oni osnovni pristupi kojima nedostaje učešće građana ne daju očekivane rezultate... Ono što zadivljuje jeste to da o kakvom god problemu da se radi, mobilisanje

društva tj. građana čini se da uvijek vodi povećanoj sigurnosti, građanskom opredjeljenju i dobrobiti za zajednicu. Što se pojedinaca tiče, ono uvijek vodi povećanom samopouzdanju, pojačanom osjećaju kontrole, većem osjećaju pripadanja, unaprijeđenim vještinama i na kraju boljem zdravlju...”

“Bit će potrebna politička volja da bi se stvorio novi odnos građanin - država. To znači podjednaku moć. Da li smo voljni i spremni da drugačije provodimo vlast i moć? Koliko su vlasti spremne da postanu maksimalno angažovane? Koliko će oni ozbiljno uzeti i prihvatiti učešće građana? Koliko će ozbiljno njihov doprinos biti prihvaćen? Mislim da mi sada posjedujemo saznanje o tome kako obnoviti povjerenje u naše javne institucije i kako promovirati sve veći interes i učešće građana u provođenju demokratije. Mi možemo upotrijebiti moć civilnog društva da stvorimo novi odnos građanin - država.“

Razvoj zajednice potaknut od građana, Bosna i Hercegovina

Nivo: konsultovanje, aktivno učešće
Pitanje: razno
Sredstvo: parterstvo zasnovano u zajednici

Opis:

Donošenje odluka pokrenuto od građana može biti haotično i može dugo da traje. Ali, ako se njime rukovodi na pravi način, onda ono može da rezultira efektivnim postavljanjem i održavanjem općinske infrastrukture dok se postavljaju temelji za efikasnu lokalnu upravu.

U Bosni i Hercegovini, gdje su godine autoritarne vladavine učinile da građani budu nenaviknuti na visok stepen učešća u vlasti, Projekat razvoja zajednice (CDP) je pomogao građanima da se čuje i njihov glas kada se radi o oblikovanju finansijskih prioriteta općine za investiranje u vodovodnu mrežu, sistem centralnog grijanja u školama, školska dvorišta, kanalizacioni sistem, omladinske centre, lokalne puteve, autobuska stajališta, radiostanice i ambulante potrepštine. Svjetska banka zajedno sa Vladama Federacije BiH i RS finansira ovaj projekat putem Fonda za razvoj i zapošljavanje. Pored obnavljanja značajnih socijalnih usluga i infrastrukture, uspjeh projekta je zavisio od institucionalnog razvoja općina i jačih veza između lokalnih vlasti i građana svih etničkih zajednica. Projekat je također stvorio međuetničke i međuljudske kontakte na ličnom nivou, nivou građanina, stvarajući time uvjete za zajedničko donošenje odluka, dijalog i pregovore u okviru zajednice.

Projekat hitnih javnih radova neposredno nakon rata u Bosni i Hercegovini fokusirao se na rekonstrukciju i obezbjeđivanje privremenih mogućnosti za zaradom. Projekti razvoja zajednice koji su slijedili nakon toga zavisili su od institucionalnog razvoja općina i njihove povezanosti sa građanima i svim etničkim grupama prilikom donošenja odluka o investiranju u općini. Projekat je suzio prethodni fokus sa kompletne pokrivenosti svih nivoa države na one općine koje su bile najviše pogođene konfliktima i u kojima nije bilo dovoljno pomoći vezano za razvojna pitanja i u kojima je finansiranje od vlasti bilo slabije.

Socijalni fond Projekat finansira kroz grantove za projekte socijalne infrastrukture iz kojih se može prihodovali. Projekat je zahtijevao transparentne i otvorene finansijske odluke, kao i oslanjanje na sopstvene snage, s obzirom na to da zajednice i općine učestvuju u finansiranju CDP projekata. To finansiranje može da bude i do 80 % troškova projekta. Ali, ako se radi čak i o 10%, očekivanje da zajednica učestvuje jeste ključni element u stvaranju osjećaja aktivnog učešća građana u ovom projektu.

Prednost socijalnih fondova je to što su oni prilagodljivi različitim hitnim situacijama, što je jedna veoma važna karakteristika u slučajevima kada je mogućnost učešća države smanjena. Oni prilično odgovaraju postratnim situacijama gdje postoje neposredne potrebe za rekonstrukcijom uništene infrastrukture, otvaranjem novih radnih mjesta, i stvaranjem stabilnosti i nade među ljudima, u porodicama, lokalnim zajednicama, selima i gradovima. Karakteristike koje omogućavaju socijalnim fondovima da igraju takvu ulogu odnose se i na njihove procedure identifikovanja lokalnih potreba; način na koji oni podstiču učešće korisnika usluga tj. građana u donošenju odluka i njihove transparentne procese za izdvajanje sredstava. Procesi donošenja odluka za socijalne fondove pružaju okvir za forum građana i ponovo učestvovanje u donošenju odluka, što se često izjalovi tokom konflikta na lokalnom nivou. Oni također omogućavaju da se ponovo stvori klima stabilnosti i osjećaj da ste vi ti koji imate kontrolu nad svojim životom.

CDP izdvaja najviše \$50,000 po projektu. Na osnovu načina na koji se realiziraju i djeluju, općine mogu imati pravo na dodatno finansiranje. Svaki grant može da finansira jednu investiciju ili da pomogne nekoliko drugih za koje je finansiranje već obezbijeđeno, ali nije dovoljno. Projekat se fokusira na najsiromašnije općine u zemlji. Glavni cilj jeste da se završe procesi stvaranja uvjeta za povratak tako što će se izgraditi putevi i popraviti infrastruktura.

Posmatrači procesa diskusije i pregovaranja u okviru mjesnih zajednica u općini, a vezano za grantove, kažu da je najtrajniji proizvod projekta proces donošenja odluka što je sami projekat institucionalizovao, a što oni opisuju kao demokratiju u najboljem svjetlu uz visok stepen učešća građana. U zemlji koja je nedavno bila pogođena i razorena ratom i označena nemogućnošću građana da pomire svoje različitosti, ovo je jedan zaista opipljiv rezultat.

Neke od pouka izvučenih iz primjene Projekta razvoja zajednice su sljedeće:

- Socijalni fondovi su pripodobljeni postkonfliktnim situacijama pri čemu su neposredne potrebe rekonstrukcija uništene infrastrukture, kreiranje novih radnih mjesta i ulivanje povjerenja i stabilnosti u domaćinstva, lokalne zajednice, sela i gradove.
- Proces donošenja odluka o socijalnom fondu omogućuje stvaranje foruma građana i time šansu da počnu da učestvuju ponovo u donošenju odluka nakon perioda konflikta.
- Razvojni projekti pokrenuti od samog grada ovise o institucionalnom razvoju općina i njihovoj povezanosti sa svim etničkim grupama pri čemu se na taj način povećava socijalna kohezija.
- Razvoj procesa donošenja odluka od strane samih građana obično može biti pitanje vremena, a ne novca.

LITERATURA

- Časopis »Lokalna samouprava« - izdavač CPCD Sarajevo
- »Strategija razvoja lokalne samouprave u BiH« - Ekspertni tim projekta »Kreiranje strategije razvoja lokalne samouprave u BiH od strane ključnih domaćih aktera«- izdavač Razvojna agencija »Eda« Banja Luka
- Evropska povelja o lokalnoj samoupravi
- »Obaveze –prava«- priručnik za građane – izdavač: »MANS« Mreža za afirmaciju nevladinog sektora, Podgorica
- »Priručnik za aktiviste« - izdavač »Bospo« - Tuzla

